

ĮMONIŲ SUSIJUSIŲ ŠALIŲ ATSKLEIDIMO VERTINIMAS FINANSINĖSE ATASKAITOSE, PARENGTOSE PAGAL TARPTAUTINIUS FINANSINĖS ATSKAITOMYBĖS STANDARTUS

Skaistė ŽYMANČIENĖ, Vytauto Didžiojo universitetas, Žemės ūkio akademija, Bioekonomikos plėtros fakultetas, el. paštas: skaiste.zymanciene@stud.vdu.lt

Santrauka

Straipsnyje analizuojamas įmonių susijusių šalių informacijos atskleidimo kokybė finansinėse ataskaitose, parengtose pagal Tarptautinius finansinės atskaitomybės standartus (TAS). Skaidrus ir išsamus tokių duomenų pateikimas yra esminis veiksnys užtikrinant įmonių atskaitomybę, investuotojų pasitikėjimą ir finansinių ataskaitų patikimumą. Nors TAS 24 standarte aiškiai apibrėžti susijusių šalių informacijos atskleidimo reikalavimai, praktikoje pastebimi esminiai skirtumai tarp įmonių, ypač vertinant informacijos išsamumą ir pateikimo kokybę. Tyrimo tikslas – įvertinti susijusių šalių atskleidimo praktiką NASDAQ Vilnius biržoje kotiruojamose įmonėse. Analizei pasirinktos 10-ies nefinansinių įmonių finansinės ataskaitos, parengtos 2019–2023 m. laikotarpiu. Tyrime taikoma kokybinė ir kiekybinė turinio analizė, paremta TAS 24 kriterijais. Rezultatai atskleidė, kad susijusių šalių identifikavimo ir garantijų atskleidimo praktika dažniausiai atitinka reikalavimus, tačiau vadovybės atlyginimų bei sandorių su valstybinėmis įmonėmis atskleidimas išlieka ribotas. Tai rodo, kad įmonės susiduria su informacijos jautrumo, reguliacinio spaudimo ir skirtingų atskleidimo praktikų iššūkiais. Straipsnio išvados akcentuoja reguliacinės priežiūros stiprinimo svarbą, siekiant didesnio finansinės atskaitomybės skaidrumo ir patikimumo.

Reikšminiai žodžiai: susijusios šalys, informacijos atskleidimas, finansinės ataskaitos, TAS 24.

Įvadas

Įmonių susijusių šalių atskleidimas finansinėse ataskaitose yra svarbi tema, kuriai skiriamas vis didesnis dėmesys tiek akademinėje literatūroje, tiek praktikoje, atsižvelgiant į jos svarbą užtikrinant įmonių veiklos skaidrumą ir patikimumą (Pasc, Hategan, 2023; Santos et al., 2022). Tinkamas susijusių šalių informacijos atskleidimas padeda stiprinti investuotojų pasitikėjimą, suinteresuotosioms šalims leidžia geriau įvertinti įmonės veiklą ir finansinį stabilumą (Cagle, Özdemir, 2021). Susijusių šalių atskleidimas reikšmingai mažina informacijos asimetriją ir užtikrina, kad finansinių ataskaitų vartotojai turėtų galimybę įvertinti potencialius interesų konfliktus (Borgi, Mnif, 2022). Kokybiška susijusių šalių atskleidimo praktika padeda sukurti patikimesnę investicinę aplinką ir skatina ilgalaikį finansinį stabilumą (Santos et al., 2022). Tarptautinis apskaitos standartas (TAS 24) numato reikalavimus, kaip įmonės turi pateikti informaciją apie susijusias šalis ir jų sandorius, siekiant skaidresnės finansinės atskaitomybės. Šiame straipsnyje siekiama įvertinti susijusių šalių informacijos atskleidimo kokybę pasirinktose NASDAQ Vilnius biržoje kotiruojamose įmonėse. Nepaisant TAS nustatytų reikalavimų, praktikoje vis dar egzistuoja reikšmingi skirtumai tarp įmonių susijusių šalių atskleidimo kokybės (Pasc, Hategan, 2023). Dėl šių skirtumų finansinių ataskaitų vartotojai, įskaitant investuotojus ir kitus suinteresuotuosius subjektus, gali susidurti su informacijos neapibrėžtumu arba netgi klaidingu įmonės finansinės būklės ir valdymo supratimu.

Tyrimo problema – nevienodas įmonių susijusių šalių atskleidimas sukelia finansinio skaidrumo trūkumus, dėl kurių finansinių ataskaitų vartotojai, įskaitant investuotojus ir kitus suinteresuotus subjektus, gali susidurti su informacijos neapibrėžtumu arba klaidingu įmonės finansinės būklės ir valdymo suvokimu.

Tyrimo tikslas – įvertinti įmonių susijusių šalių informacijos atskleidimo kokybę finansinėse ataskaitose, remiantis 24-uju tarptautiniu apskaitos standartu (TAS 24).

Iškeltam tikslui pasiekti sprendžiami šie **uždaviniai**:

1. Išanalizuoti įmonių susijusių šalių atskleidimo sampratą ir sąsają su 24-uju tarptautiniu finansinės atskaitomybės standartu.
2. Identifikuoti įmonių susijusių šalių atskleidimo finansinėse ataskaitose pagrindinius kriterijus, nustatyti finansinių ataskaitų vertinimo metodiką šiems kriterijams patikrinti.
3. Įvertinti įmonių susijusių šalių atskleidimo kokybę pasirinktų įmonių finansinėse ataskaitose parengtose pagal tarptautinius finansinės atskaitomybės standartus.

Tyrimo objektas – įmonių susijusių šalių atskleidimas finansinėse ataskaitose.

Metodai: mokslinės literatūros ir apskaitos standartų analizė ir sintezė, įmonių finansinių ataskaitų analizės ir kokybinė turinio analizės metodai.

Įmonių susijusių šalių atskleidimo samprata ir sąsaja su 24-uju tarptautiniu apskaitos standartu

Susijusių šalių atskleidimas yra svarbi įmonių finansinės atskaitomybės dalis, padedanti užtikrinti skaidrumą įmonės veikloje bei sumažinti informacijos asimetrijos riziką tarp įmonės ir įvairių suinteresuotų grupių (Pasc, Hategan, 2023). Dėl kintančios verslo aplinkos ir sudėtingų nuosavybės bei kontrolės struktūrų, įmonėms tampa vis svarbiau

identifikuoti susijusias šalis ir atskleisti jų sandorius, siekiant išvengti galimų manipuliacijų ir užtikrinti sąžiningą verslo praktiką. Skaidrus ir išsamus susijusių šalių informacijos pateikimas ne tik stiprina suinteresuotų grupių pasitikėjimą, bet ir sudaro prielaidas objektyvesniam įmonės finansinės būklės ir galimų interesų konfliktų vertinimui.

Tarptautiniai finansinės atskaitomybės standartai nustato bendruosius principus, užtikrinančius finansinės informacijos skaidrumą ir palyginamumą tarptautiniu mastu. TAS 24 detalizuoja susijusių šalių atskleidimo reikalavimus, įpareigodamas įmones pateikti informaciją apie subjektus, galinčius tiesiogiai ar netiesiogiai daryti įtaką jų sprendimams, finansinei būklei ir veiklos rezultatams (IFRS Foundation, 2023). Nors šis standartas reglamentuoja, kokia informacija turi būti pateikiama, įmonės praktikoje dažnai susiduria su iššūkiais vertinant, kurie sandoriai ir subjektai privalo būti atskleisti. Tai ypač aktualu didelėms ar tarptautinėms įmonėms, turinčioms sudėtingas valdymo ir nuosavybės struktūras, kuriose aiškus susijusių šalių identifikavimas gali būti sudėtingas (Agyei-Mensah, 2019; Thu, Huy et al., 2023). TAS 24 standartas įpareigoja įmones pateikti ne tik informaciją apie susijusias šalis, bet ir jų sandorių pobūdį, finansinę vertę bei sąlygas, kurios gali turėti įtakos įmonės ilgalaikiam stabilumui (IFRS Foundation, 2023). Tai ypač svarbu, nes susijusių šalių sandoriai dažnai vykdomi ne rinkos sąlygomis, todėl jų atskleidimas yra būtinas siekiant užtikrinti, kad finansinių ataskaitų vartotojai galėtų objektyviai įvertinti įmonės veiklą ir išvengti klaidinančios informacijos (Borgi, Mnif, 2022).

Pagal TAS 24, susijusi šalis gali būti fizinis ar juridinis asmuo, turintis tiesioginę ar netiesioginę įtaką įmonės sprendimams, veiklai ar finansiniams rezultatams (IFRS Foundation, 2023). Prie tokių subjektų gali būti priskiriami akcininkai, įmonės vadovai, valdybos nariai, dukterinės įmonės bei kiti asmenys, galintys daryti reikšmingą poveikį organizacijos finansinei būklei ar strateginiams sprendimams (Thu et al., 2023). Svarbu ne tik aiškiai identifikuoti susijusias šalis, bet ir tinkamai atskleisti jų tarpusavio sandorius, nes jie gali turėti reikšmingą poveikį įmonės finansiniams rezultatams bei veiklos tęstinumui. Tokie sandoriai gali apimti paskolas, prekių ar paslaugų pardavimus, garantijas ir kitus finansinius susitarimus, kurių atskleidimas užkerta kelią galimiems interesų konfliktams ir užtikrina skaidrų verslo modelį (Borgi, Mnif, 2022; Santos et al., 2022). Remiantis TAS 24 standartu pateikiama susijusių šalių klasifikacija pagal jų pobūdį ir galimą įtaką įmonės veiklai, taip išryškinant pagrindinius susijusių šalių tipus ir jų galimą poveikį įmonės strateginiams sprendimams bei išteklių paskirstymui (žr. 1 lentelę).

1 lentelė. Įmonių susijusių šalių tipai

Table 1. Types of Related Parties

Susijusios šalies tipas	Aprašymas	Poveikis finansiniams sprendimams
Kontroliuojančios šalys	Subjektai ar asmenys, turintys reikšmingą kontrolę įmonėje, dažniausiai per kontrolinį akcijų paketą.	Formuoja strateginius sprendimus, turinčius ilgalaikį poveikį įmonės veiklos kryptims ir išteklių paskirstymui.
Patronuojančios ir dukterinės įmonės	Įmonės, kurios yra tiesiogiai ar netiesiogiai valdomos patronuojančios įmonės, užtikrinant finansinę ir veiklos kontrolę.	Finansinių rezultatų konsolidavimas ir visapusiška priklausomybė nuo patronuojančios įmonės veiklos strategijos.
Bendros įmonės ir bendri subjektai	Įmonės ar subjektai, kuriuos bendrai kontroliuoja dvi ar daugiau šalių, siekiant bendro ekonominio tikslo.	Dalyvauja bendruose sprendimuose ir išteklių paskirstyme, turinčiuose įtakos finansiniams rezultatams ir rizikos pasidalijimui.
Įmonės vadovai ir valdyba	Vadovai ir valdybos nariai, tiesiogiai atsakingi už įmonės strateginių ir operacinių sprendimų priėmimą.	Daro reikšmingą įtaką strateginių planų įgyvendinimui, atlyginimų politikai ir investiciniams sprendimams.
Artimi šeimos nariai	Fiziniai asmenys, glaudžiai susiję su įmonės vadovais, pvz., sutuoktiniai, vaikai ar kiti artimi giminaičiai.	Gali netiesiogiai daryti įtaką sprendimams, sukeldami galimą interesų konfliktą.
Asmenys, turintys reikšmingą įtaką	Investuotojai ar subjektai, galintys reikšmingai paveikti įmonės valdymo sprendimus, tačiau neturintys tiesioginės kontrolės.	Gali paveikti valdymo struktūrą, strateginius sprendimus ir ilgalaikes investicijas.
Kiti susiję subjektai	Subjektai, turintys tam tikrus ekonominius interesus įmonėje, pavyzdžiui, ilgalaikiai tiekėjai ar verslo partneriai.	Gali turėti įtakos sandoriams, vykdomiems ne rinkos sąlygomis, ir sukelti priklausomybės riziką.

Šaltinis: sudaryta remiantis 24 TAS standartu (IFRS Foundation, 2023)

Source: compiled based on IAS 24 standard (IFRS Foundation, 2023)

Susijusių šalių klasifikacija grindžiama TAS 24 standartu, kuris padeda išryškinti įvairių subjektų įtaką įmonės veiklos rezultatams ir finansiniams sprendimams (IFRS Foundation, 2023). Kaip tarptautinių finansinės atskaitomybės standartų dalis, šis standartas nustato reikalavimus susijusių šalių informacijos atskleidimui, siekiant užtikrinti finansinių duomenų skaidrumą ir sumažinti interesų konfliktų riziką. Nepaisant standartizuotų reikalavimų, susijusių šalių informacijos atskleidimas praktikoje išlieka nevienodai įgyvendinamas, nes skirtingos reguliacinės aplinkos ir apskaitos sistemos lemia interpretavimo skirtumus, kurie daro įtaką atskleidimo kokybei (Thu et al., 2023).

Įmonių susijusių šalių atskleidimo vertinimo kriterijai ir metodika

Siekiant įvertinti įmonių susijusių šalių atskleidimo praktiką Lietuvoje, į tyrimą buvo įtrauktos 10 nefinansinių įmonių, kotiruojamų NASDAQ Vilnius akcijų biržoje ir atstovaujančių įvairius verslo sektorius.

Pasirinktos įmonės kotiruojamos ne trumpiau kaip penkerius metus, kad būtų galima analizuoti ilgesnio laikotarpio duomenis ir įvertinti susijusių šalių atskleidimo praktikų pokyčius. Tyrime nagrinėjamos įmonės priklauso „Baltijos Oficialiajam“ ir „Baltijos Papildomajam“ sąrašams, nes joms taikomi aukštesni reikalavimai. Pasirinkta į tyrimą neįtraukti finansų ir nekilnojamojo turto sektoriaus įmonių, nes joms taikomi specifiniai reguliaciniai reikalavimai, galintys lemti kitokias susijusių šalių atskleidimo praktikas. Siekiant užtikrinti platesnę analizės perspektyvą ir išvengti rezultatų, būdingų tik vienam sektoriui, į tyrimą įtrauktos įmonės iš skirtingų pramonės šakų. Kadangi informacijos atskleidimo reikalavimų taikymas gali priklausyti nuo veiklos pobūdžio, toks atrankos principas leidžia įvertinti bendras susijusių šalių atskleidimo tendencijas skirtinguose verslo sektoriuose. Tyrimo laikotarpis apima 2019–2023 m. finansines ataskaitas. Tyrimui atlikti naudotasi turinio analizės metodu ir suformuluoti konkretūs vertinimo rodikliai, grindžiami tarptautinio apskaitos standarto TAS 24 nuostatomis. Rodikliai parinkti atsižvelgiant į esminius susijusių šalių atskleidimo aspektus, kurie padeda užtikrinti skaidrumą įmonių finansinėse ataskaitose. TAS 24 nurodo detalai pateikti informaciją apie susijusių šalių tapatybę, jų tarpusavio sandorius ir finansinius ryšius, todėl ši analizė remiasi šiomis nuostatomis siekiant identifikuoti ir vertinti įmonių atitikimą skaidrumo reikalavimams (IFRS Foundation, 2023).

Vertinimo kriterijai buvo parengti pagal TAS 24 standartą, siekiant apimti svarbiausius susijusių šalių atskleidimo elementus. Siekiant įvertinti informacijos atskleidimą, pirmiausia buvo nustatoma ar informacija pateikta ir vėliau įvertinama jos kokybė. Kiekvienas rodiklis vertinamas pagal tai ar informacija pateikta (1) ar nepateikta (0). Jei informacijos apie konkretų rodiklį nėra ir įmonė nepateikia paaiškinimo, kad susijusių šalių ar sandorių su jomis nėra, toks atvejis laikomas netinkamu atskleidimu ir koduojamas kaip 0, t.y. toks rodiklis vertinamas kaip informacijos trūkumas. Tačiau, jei įmonė aiškiai nurodo, kad susijusių šalių arba sandorių su jomis nėra, tai laikoma tinkamu atskleidimu ir koduojama kaip 1. Tokiu būdu užtikrinama, kad informacijos nebuvimas dėl objektyvios priežasties būtų laikomas atitinkančiu TAS reikalavimus, o ne trūkumu. Toliau pateikiamoje 2 lentelėje yra išvardinti vertinimo rodikliai ir jų vertinami aspektai, kurie buvo taikomi atliekant įmonių susijusių šalių atskleidimo kokybės analizę.

2 lentelė. Susijusių šalių atskleidimo vertinimo rodikliai.

Table 2. Assessment Indicators for Related Party Disclosures

Rodiklis	Rodiklio vertinami aspektai
1. Susijusių šalių identifikavimas	Vertinama, ar finansinėse ataskaitose pateikta aiški ir visapusiška informacija apie susijusias šalis, jų ryšius ir įtaką organizacijai. Tai apima patronuojančių, dukterinių ir asocijuotų įmonių bei vadovų identifikavimą.
2. Sandorių su susijusiomis šalimis atskleidimas	Įvertina, ar pateikta išsami informacija apie sandorių pobūdį, apimtį ir sąlygas, apimančią prekių ar paslaugų pardavimą/pirkimą, finansinius sandorius ir kitus verslo ryšius.
3. Gautinų ir mokėtinų sumų atskleidimas	Vertinama, ar išsamiai pateikta informacija apie susijusiomis šalimis gautinas ir mokėtinas sumas, įskaitant jų atsiskaitymo terminus, palūkanų normas ir užtikrinimo priemones.
4. Vadovybės atlyginimų atskleidimas	Patikrinama, ar pateikta informacija apie vadovybės atlyginimus, įskaitant pagrindinius atlyginimo komponentus (pvz., trumpalaikiai priedai, ilgalaikiai priedai, akcijomis grįstos išmokos).
5. Sandorių sąlygų atskleidimas	Vertinama, ar atskleidžiamos susijusių šalių sandorių sąlygos, įskaitant atsiskaitymo terminus ir palūkanų normas.
6. Gautų arba suteiktų garantijų atskleidimas	Įvertinama, ar pateikta informacija apie susijusių šalių sandorių garantijas, užtikrinimo priemones ir jų sąlygas.
7. Abejotinų skolų atidėjiniai	Patikrinama, ar pateikta informacija apie abejotinų skolų atidėjinius, jų pagrindimą ir galimą poveikį įmonės finansinei būklei.
8. Sandoriai su valstybei priklausančiomis įmonėmis	Patikrinama, ar pateikta informacija apie visus sandorius su valstybei priklausančiomis įmonėmis, kai tokie egzistuoja.
9. Rinkos sąlygų įvertinimas	Vertinama, ar nurodyta, kad sandoriai vyko rinkos sąlygomis, ir ar pateiktas pagrindimas, jog sandoriai atitinka rinkos standartus.

Šaltinis: sudaryta remiantis 24 TAS standartu (IFRS Foundation, 2023)

Source: compiled based on IAS 24 standard (IFRS Foundation, 2023)

Kiekvieno rodiklio atskleidimo kokybė buvo vertinama pagal 0–10 balų skalę, siekiant įvertinti pateiktos informacijos išsamumą ir detalumą. 0 balas reiškia, kad informacija nebuvo pateikta, o 10 – kad informacija buvo pateikta visiškai ir išsamiai (žr. 3 lentelę). Ši detalesnė kokybės vertinimo skalė leido ne tik nustatyti ar informacija pateikta, bet ir įvertinti jos išsamumą bei detalių pateikimą.

Gauti balai po kodavimo išreiškiami procentais, leidžiant palyginti skirtingų įmonių susijusių šalių atskleidimo kokybę. Pasirinktas metodas, naudojant susijusių šalių informacijos atskleidimo vertinimo skalę, leidžia objektyviai įvertinti tiek atskleidimo lygį, tiek jo kokybę per laikotarpį. Remiantis metodika, buvo įvertinti keli esminiai kokybės aspektai: informacijos pilnumas, aiškumas ir detalumo lygis, suteikiant galimybę ne tik atlikti kiekybinį palyginimą, bet ir analizuoti kokybinius skirtumus tarp įmonių. Ši metodinė prieiga suteikia galimybę nustatyti, kurios sritys vis dar reikalauja daugiau dėmesio. Siekiant užtikrinti rezultatų patikimumą, atliekama kodavimo patikros analizė, leidžianti įvertinti duomenų nuoseklumą ir vertinimo tikslumą.

3 lentelė. Susijusių šalių informacijos atskleidimo kokybės vertinimo balų aprašymas**Table 3.** Description of Quality Assessment Scores for Related Party Disclosures

Balas	Aprašymas
0	Informacija visiškai neatskleista. Nėra jokių duomenų apie susijusias šalis ar jų sandorius.
1	Pateikta tik labai minimali informacija, ji neleidžia suprasti situacijos.
2	Yra pavienių duomenų, bet informacija vis dar labai nepakankama vertinimui.
3	Pateikta dalis informacijos, tačiau trūksta esminių aspektų (pvz., neaiškūs sandorių duomenys, neatskleisti pagrindiniai subjektai).
4	Yra daugiau duomenų, tačiau trūksta aiškumo arba svarbių detalizuojančių aspektų (pvz., neaiškios finansinės sąlygos).
5	Vidutinis atskleidimo lygis: dauguma esminių duomenų pateikta, bet trūksta kai kurių svarbių detalių.
6	Informacija išsamesnė nei vidutinė, bet vis dar trūksta reikšmingų paaiškinimų (pvz., nepakankamai aiškiai apibrėžti įsipareigojimai).
7	Gana išsamus atskleidimas: Dauguma esminių duomenų pateikta aiškiai, tačiau vis dar trūksta kai kurių smulkių, bet reikšmingų detalių. Pvz., nėra pateikta visų sutartinių sąlygų, nepakankamai aiškiai aprašytos kai kurios specifinės atsiskaitymo ar užtikrinimo priemonės.
8	Beveik išsamus atskleidimas: Visa pagrindinė finansinė informacija aiškiai pateikta, tačiau trūksta kai kurių reikšmingų papildomų paaiškinimų. Pvz., aiškiai nurodyti sandorių duomenys ir sąlygos, bet nėra pakankamai informacijos apie jų užtikrinimo priemones, terminus arba kai kurių sandorių vertės pagrįstumą.
9	Labai išsamus atskleidimas: Visi reikalingi duomenys apie susijusias šalis ir sandorius pateikti, tačiau trūksta papildomo paaiškinimo dėl specifinių sąlygų (pvz., tam tikros sandorio dalies struktūros ar nestandartinių atsiskaitymo sąlygų).“
10	Pilnai išsamus ir aiškus atskleidimas: Visi reikalingi duomenys pateikti be jokių trūkumų, aiškiai aprašytos visos sandorių sąlygos, įskaitant informaciją apie nestandartinius atvejus (jei tokių yra).

Šaltinis: sudaryta remiantis 24 TAS standartu (IFRS Foundation, 2023)

Source: compiled based on IAS 24 standard (IFRS Foundation, 2023)

Įmonių susijusių šalių atskleidimo tyrimo rezultatai

Įmonių finansinių ataskaitų vertinimo tyrimo rezultatai atskleidė, kad tarp analizuotų įmonių egzistuoja reikšmingi skirtumai susijusių šalių informacijos atskleidimo srityje (žr. 4 lentelę). Aukščiausi vidurkiai buvo pasiekti susijusių šalių identifikavimo (8,5) ir suteiktų garantijų atskleidimo (8,12) rodikliuose, kas rodo, jog įmonėms yra lengviau pateikti šią informaciją, galimai dėl mažesnio interpretacijos neapibrėžtumo ir aiškesnių reglamentavimo reikalavimų. Tuo tarpu žemiausi vidurkiai buvo pastebėti vadovybės atlyginimų (5,96) ir sandorių su valstybei priklausančiomis įmonėmis (4,58) atskleidimo srityse, o tai leidžia manyti, kad šiose kategorijose įmonės susiduria su didesniais iššūkiams dėl informacijos jautrumo ir galimo kompleksiskumo. Aukštesni vidurkiai susijusių šalių identifikavimo ir garantijų atskleidimo srityse rodo, kad šiose kategorijose reglamentavimo gairės yra aiškesnės, o subjektyvumo laipsnis mažesnis, todėl įmonės sugeba užtikrinti didesnę skaidrumą. I. Tsavoulas ir kt. (2020) pastebi, kad gebėjimas tinkamai atskleisti susijusių šalių sandorius stipriai priklauso nuo teisinio ir reguliacinio konteksto, kuris gali skirtis tarp skirtingų jurisdikcijų ir turėti įtakos atskleidimo kokybei. Be to, E. S. Santos ir kt. (2022) pažymi, kad įmonės patiria sunkumų atskleidžiant tam tikras jautrias sritis, tokias kaip vadovybės atlyginimai, dėl galimo neigiamo poveikio įmonės įvaizdžiui ir galimų teisinių pasekmių.

Tyrimo rezultatai taip pat rodo, kad žemesni vidurkiai, ypač vadovybės atlyginimų ir sandorių su valstybinėmis įmonėmis atskleidimo atvejais, atskleidžia daugiau praktinių iššūkių, su kuriais susiduria įmonės. H. Borgi ir Y. Mnif (2022) nurodo, kad nevienodas susijusių šalių atskleidimo lygis dažnai kyla dėl reguliavimo skirtumų ir sudėtingesnių reikalavimų interpretacijos, o tai patvirtina šiuos tyrimo rezultatus. L. V. Pasc ir C. D. Hategan (2023) pabrėžia, kad susijusių šalių informacijos atskleidimo sudėtingumas gali būti tiesiogiai susijęs su įmonių valdymo struktūra ir suinteresuotųjų šalių spaudimu, kuris turi įtakos sprendimams dėl atskleidimo gylio bei tikslumo. Šie veiksniai rodo, kad jautresnių ir sudėtingesnių rodiklių atskleidimas išlieka iššūkiu, kuris ne visada yra išsprendžiamas vien tik laikantis bendrų reglamentų.

Penkerių metų laikotarpio finansinių duomenų analizė rodo, kad daugumos įmonių susijusių šalių informacijos atskleidimo kokybė išliko stabili arba šiek tiek pagerėjo (žr. 1 pav.). Tai leidžia manyti, kad įmonių siekis atitikti tarptautinius apskaitos standartus ir didinti savo veiklos skaidrumą didėja. Vis dėlto, dvi įmonės – AB „Apranga“ ir AB „Novaturas“ – pasižymėjo ryškesniais kokybės svyravimais, kuriems įtakos galėjo turėti tiek vidiniai, tiek išoriniai veiksniai. AB „Apranga“ iki 2022 m. nuosekliai demonstravo aukštą susijusių šalių atskleidimo kokybę, tačiau 2023 m. kokybė pastebimai sumažėjo. Šis pokytis sutapo su intensyvia įmonės plėtra Baltijos šalyse ir generalinio direktoriaus pasikeitimu 2023 m. Tokie vidiniai veiksniai galėjo lemti administracinių resursų persikirstymą, dėl ko finansinių ataskaitų kokybė sumažėjo. Kaip patvirtina tyrimai, vadovybės pokyčiai ar spartus augimas dažnai susijęs su laikinu informacijos detalumo pablogėjimu (Nguyen, Nguyen, 2025). AB „Novaturas“ susidūrė su dar ryškesniais svyravimais, kurie buvo glaudžiai susiję su COVID-19 pandemijos ir karo Ukrainoje poveikiu turizmo sektoriui. Nuo 2020 m. stipriai sumažėjusi informacijos kokybė pradėjo gerėti 2021 m., o 2023 m. pasiekė aukščiausią lygį. Tai galima sieti su finansinių rezultatų stabilizavimu, vadovybės stiprinimu ir didėjančiu dėmesiu skaidrumui bei investuotojų lūkesčiams. Ankstesni tyrimai patvirtina, kad įmonės, išgyvenusios krizinius periodus, dažnai ženkliai pagerina informacijos atskleidimo kokybę, taip atkurdamos rinkos pasitikėjimą (Lin et al., 2014).

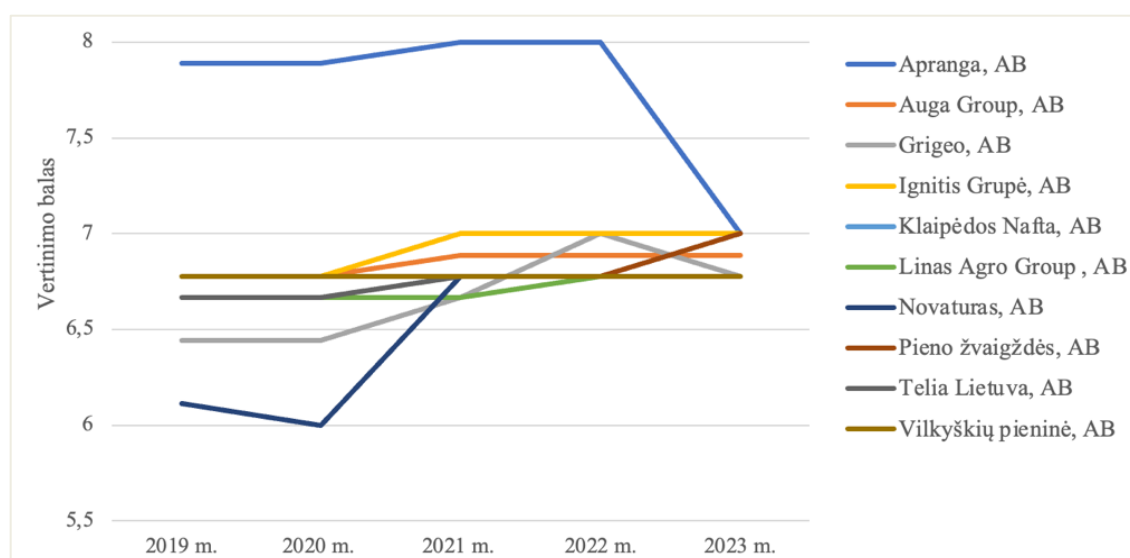
4 lentelė. Susijusių šalių informacijos atskleidimo kokybės vertinimo rezultatai (balai 0–10)

Table 4. Findings on Related Party Disclosures (scores 0-10)

Rodiklis	Apranga, AB	Auga Group, AB	Grigeo, AB	Ignitis Grupė, AB	Klaipėdos Nafta, AB	Linus Agro Group, AB	Novaturas, AB	Pieno žvaigždės, AB	Telia Lietuva, AB	Vilkyškių pieninė, AB	Vidurkis (0-10 balai)
1. Susijusių šalių identifikavimas	10	9	9	9	8	8	7,8	8,2	8	8	8,5
2. Sandorių su susijusiomis šalimis atskleidimas	8,8	8	8	8	7	7	6,8	7,2	7	7	7,48
3. Gautinų ir mokėtinų sumų atskleidimas	7,8	7	7	7	7	7	6,6	7	7	7	7,04
4. Vadovybės atlyginimų atskleidimas	6,6	6	5,4	6	6	6	5,6	6	6	6	5,96
5. Sandorių sąlygų atskleidimas	7,8	7	6,4	7	7	7	6,6	7	7	7	6,98
6. Gautų arba suteiktų garantijų atskleidimas	9	8	9	8	8	8	7,6	8	7,6	8	8,12
7. Abejotinų skolų atidėjiniai	6,8	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6,08
8. Sandoriai su valstybei priklausančiomis įmonėmis	5,2	4	2,8	4,6	5	4,4	4,8	5	5	5	4,58
9. Rinkos sąlygų įvertinimas	7,8	6,6	6,4	6,6	7	7	6,6	7	7	7	6,9

Šaltinis: sudaryta remiantis įmonių finansinių ataskaitų vertinimo rezultatais

Source: Compiled based on the results of company financial statement evaluations

Šaltinis: sudaryta remiantis įmonių finansinių ataskaitų vertinimo rezultatais

Source: Compiled from the evaluation results of companies' financial statements

1 pav. Susijusių šalių atskleidimo rezultatų vidurkiai (2019–2023 m.)

Fig 1. Average Related Party Disclosure Results (2019–2023)

Remiantis moksline literatūra, galima daryti prielaidą, kad šios gerėjimo tendencijos yra susijusios su keliais esminiais veiksniais. E. S. Santos ir kt. (2022) teigia, kad reguliacinių reikalavimų laikymasis tiesiogiai prisideda prie didesnio skaidrumo ir informacijos asimetrijos mažinimo, o tai įmonėms padeda sumažinti neapibrėžtumą ir riziką, taip didinant investuotojų pasitikėjimą. L. V. Pasc ir C. D. Hategan (2023) nurodo, kad įmonės, kurios didina informacijos prieinamumą, dažniau sulaukia teigiamo investuotojų dėmesio ir palankesnių kapitalo rinkos sąlygų. Autoriai taip pat pažymi, kad stiprėjantis reguliacinis spaudimas ir augantis įmonių suvokimas apie skaidrumo vertę gali būti esminiai veiksniai, paaiškinantys gerėjančias atskleidimo tendencijas.

Nepaisant šių pastebėjimų, norint išsamiai suprasti gerėjančių tendencijų priežastis ir veiksnius, reikėtų atlikti papildomus empirinius tyrimus. Tokie tyrimai galėtų padėti identifikuoti konkrečius veiksnius, kurie labiausiai prisideda prie susijusių šalių atskleidimo gerinimo bei pateikti rekomendacijas, kaip įmonės galėtų dar labiau patobulinti savo informacijos atskleidimo praktikas. Tai prisidėtų prie patikimesnės ir skaidresnės investicinės aplinkos kūrimo, kurioje būtų mažinama informacijos asimetrija ir didinamas pasitikėjimas rinkos dalyviais.

Išvados

1. Susijusių šalių informacijos atskleidimas pagal 24-ąjį tarptautinį apskaitos standartą yra vienas iš esminių įmonių finansinių ataskaitų skaidrumo užtikrinimo elementų. Standartas numato, kad įmonės turi aiškiai identifikuoti

susijusias šalis, atskleisti jų sandorių pobūdį, finansines sąlygas bei galimą interesų konflikto riziką. Tačiau tyrimo rezultatai parodė, kad praktikoje dažnai vengiama išsamiai atskleisti jautrią informaciją, ypač vadovybės atlyginimus, nestandartines sandorių sąlygas ar specifinius susitarimus. Tai mažina ataskaitų skaidrumą ir didina informacijos asimetrijos riziką rinkos dalyviams.

2. Siekiant įvertinti susijusių šalių informacijos atskleidimo kokybę Nasdaq Vilnius biržoje kotiruojamų nefinansinių įmonių finansinėse ataskaitose, buvo parengta vertinimo metodika, pagrįsta 24-ojo standarto nuostatomis. Ji įtraukia 9 rodiklius, kurie atspindi svarbiausius atskleidimo aspektus: susijusių šalių identifikavimą, sandorių sąlygas, garantijas, vadovybės atlyginimus ir kitus reikšmingus elementus. Kiekvienas rodiklis buvo vertinamas nuo 0 iki 10 balų, atsižvelgiant į pateiktos informacijos pilnumą, aiškumą ir detalumą. Tokia vertinimo sistema leido palyginti tiek skirtingas įmones, tiek konkrečias atskleidimo sritis, identifikuojant dažniausiai nepakankamai išplėtotas vietas.

3. Remiantis šia metodika, buvo įvertintos dešimties įmonių 2019–2023 m. finansinės ataskaitos. Rezultatai parodė, kad aukščiausi balai buvo skirti susijusių šalių identifikavimo ir garantijų atskleidimo srityse, o žemiausi vadovybės atlyginimų ir sandorių su valstybinėmis įmonėmis atskleidimui. Nustatyti ir reikšmingi skirtumai tarp įmonių: pavyzdžiui, AB „Apranga“ iki 2022 m. išlaikė aukštą atskleidimo lygį, tačiau 2023 m. jis sumažėjo, tai galėjo lemti veiklos plėtra ir vadovybės kaita. Tuo tarpu AB „Novaturas“ po COVID-19 pandemijos nuosmukio pagerino informacijos pateikimą, tikėtina dėl finansinio stabilumo atsigavimo ir dėmesio skaidrumui. Šie rezultatai atskleidžia ne tik turinio skirtumus tarp vertintų sričių, bet ir įmonių jautrumą vidiniams bei išoriniams veiksniams, darantiems įtaką atskleidimo kokybei. Tai išryškina nuolatinį poreikį stiprinti atskleidimo nuoseklumą ir gilinti informacijos pateikimą srityse, kuriose vis dar vyrauja neapibrėžtumas ar trūksta aiškumo. Siekiant didesnio skaidrumo, svarbu skatinti ne tik formalų reikalavimų laikymąsi, bet ir kokybišką, kontekstinę informacijos interpretaciją.

Literatūra

1. Agyei-Mensah, B. K. (2019). The effect of audit committee attributes on compliance with IAS 24-related party disclosure: An empirical study. *International Journal of Law and Management*, 61(1), 266–285. doi.org/10.1108/IJLMA-03-2018-0056

2. Borgi, H., Mnif, Y. (2022). Compliance level with IFRS disclosure requirements across 12 African countries: do enforcement mechanisms matter? *Journal of Financial Regulation and Compliance*, 30(1), 60–81. doi.org/10.1108/JFRC-09-2020-0094

3. Cagle, M., Özdemir, F. S. (2021). Compliance with IAS 24 Related Party Disclosures and Audit Committee Efficiency: Evidence from Manufacturing Firms listed in the Bist. *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*, 14(2), 479–510. doi.org/10.29067/muvu.740818

4. IFRS Foundation. IAS 24 Related Party Disclosures. Prieiga per internetą: <https://www.ifrs.org/issued-standards/list-of-standards/>

5. Lin, Z., Jiang, Y., Tang, Q., He, X. (2014). Does high-quality financial reporting mitigate the negative impact of global financial crises on firm performance?: evidence from the United Kingdom. *Australasian Accounting, Business & Finance Journal*, 8(5), 19–46. doi.org/10.14453/aabfj.v8i5.3

6. Nguyen, T. A. N., Nguyen, C.V. (2025). Factors affecting corporate financial performance listed on Vietnam stock market. *Cogent Business & Management*, 12(1). doi.org/10.1080/23311975.2025.2464937

7. Pasc, L.-V., Hategan, C. D. (2023). Disclosure of Key Audit Matters: European Listed Companies' Evidence on Related Parties Transactions. *International Journal of Financial Studies*, 11(3), 82-. doi.org/10.3390/ijfs11030082

8. Santos, E. S., Schiozer, R. F., Ponte, V. M. R. (2022). Disclosure of Related Party Transactions Under IFRS: Does Cross-Listing Reduce the Legal Origin Disclosure Gap? *The International Journal of Accounting*, 57(4). doi.org/10.1142/S1094406022500184

9. Thu, P. A., Huy, P. Q., Anh, L. H. T. (2023). Is related party transactions linked to accounting comparability? Evidence from emerging market. *Cogent Business & Management*, 10(1), 1–16. doi.org/10.1080/23311975.2022.2163094

10. Tsalavoutas, I., Tsigkas, F., Evans, L. (2020). Compliance with IFRS mandatory disclosure requirements: A structured literature review. *Journal of International Accounting, Auditing & Taxation*, 40, 100338-. doi.org/10.1016/j.intaccaudtax.2020.100338

EVALUATION OF RELATED PARTY DISCLOSURES IN FINANCIAL STATEMENTS PREPARED ACCORDING TO INTERNATIONAL FINANCIAL REPORTING STANDARDS

Abstract

The disclosure of related parties in financial statements is a crucial aspect of corporate transparency and accountability. International Accounting Standard (IAS) 24 establishes the requirements for identifying and reporting related party transactions to ensure financial statement users can assess potential conflicts of interest and financial risks. This study evaluates the effectiveness of related party disclosures in companies listed on NASDAQ Vilnius, focusing on compliance with IAS 24 requirements. The research employs content analysis of financial statements from 2019 to 2023, using qualitative and quantitative assessment criteria. The findings reveal significant variations in disclosure quality

among companies, with stronger compliance in related party identification and guarantees but weaker disclosure of management compensation and transactions with state-owned entities. The results highlight the need for stricter regulatory oversight and improved corporate reporting practices to enhance financial transparency and investor confidence. The study contributes to the understanding of disclosure practices and offers recommendations for improving financial statement transparency in line with international standards.

Keywords: related party disclosures, IAS 24, financial transparency, corporate governance, financial reporting, NASDAQ Vilnius, disclosure quality, financial statements.